

εις τὰς ἀγκάλας τοῦ ὕπνου, ἡ δὲ ἄγρυπνος καὶ αἰεζωὸς ἡμῶν ψυχὴ, ἀπηλλαγμένη ἤδη τῶν ἐξωτερικῶν ἀντιλήψεων, βλέπει ἐνίοτε ἀμυδρὸν τὸ μέλλον, καθὼς πολλάκις καὶ τοῦ θανάτου πλησιάζοντος· διότι τότε λύονται τὰ δεσμὰ, τὰ ποῖα συνάπτουσι τὴν ψυχὴν μὲ τὸ σῶμα, τότε δὲ καὶ τὸ μέλλον συνεχίζεται μὲ τὸ παρὸν καὶ τὸ παρελθὸν ὡς ὅλον πραγματικῶς ἀδιαιρέτον.

Ἄν δὲν εἶχον τῆς συνειδήσεώς μου τὴν ἐνδόμυχον μαρτυρίαν, καὶ τοῦτο μόνον ἤρκει, ὃ ψυχὴ, ἢ ἀποδείξει τὴν ἀνεξάρτητον καὶ ἀθάνατόν σου ὑπαρξίν. Παρεγώρισθης δι' ἀμάθειαν ἀπὸ τοὺς μεταίτερον καὶ κενοσποῦδους, ὅτων ὁ νοῦς εἰς τὰ ἐξω ἴεμεν ὄντας, παραμελεῖ τὰ ἐντός, καθὼς οἱ περιπλανώμενοι εἰς μακρὰς χώρας ἀγνοοῦσι πολλάκις τὰ μέρη τῆς μικρᾶς ἐκείνης γωνίας, ὅπου εἶδον τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Σὲ ἠρνήθησαν δὲ προσέτι ἀπὸ κακόνων καὶ οἱ ἄθεοι, ἀμφισβητοῦντες καὶ αὐτὴν τὴν καταγωγὴν σου· ἐπειδὴ ἂν σὲ ὠμολόγουν, ἠναγκάζοντο ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων ν' ἀνδραγάσωσιν εἰς τὴν αἰτίαν· τότε δ' ἔπρεπε μετανοοῦντες εἰλικρινῶς, νὰ πύσωσιν εἰς τὸ ἐξῆς ἀμαρτανότες, ἢ βεβηλοῦντες δι' αἰσχροῦ βίου τὴν ἀξίαν σου. Ἄλλ' ἡ ἔμψυτος· μάλιστα εἰς ἡμᾶς καὶ περιπαθῆς ἐφεςις τῆς ζωῆς, ἡ γλυκυθυμία, τὴν ὁποίαν αἰσθανόμεθα πράττοντες τὸ ἀγαθὸν καὶ ἡ ἀδιάκοπος ἡμῶν πρόοδος εἰς τὴν ἀνέφικτον τελειότητα Σὲ ἀποδεικνύουσιν ἐτι μᾶλλον.

Τόσοι μὶχθοὶ τῶντι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους πρέπει εἰς τὸ μὴδὲν νὰ ἀπολήξωσιν; Ἐλάβομεν ἄρ' γε δυνάμεις, διὰ νὰ μὴ τὰς ἐξασκήσωμεν; Αἱ δὲ ἀγαθαὶ πράξεις προωρίσθησαν νὰ μείνωσι διὰ παντός ἀνανταμίπτου; Οὐδαμῶς. Πιστεύω μᾶλλον ὅτι ὁ κόσμος οὗτος ἐπέθη ὡς προαγωνισμα, ἢ προύλαιον ἀπεράντου ἄλλης ζωῆς. Τὸν φαντάζομαι προσέτι ὡς φυτοκομῆρον τοῦ μέλλοντος, ὅπου αἱ γενεαὶ λυμβάνουσι τὴν πρώτην αὐτῶν στοιχείωσιν, διὰ νὰ μεταφυτευθῶσιν ἐν καιρῷ εἰς τερπνότερον κλίμα, ὅπου θέλουσιν ἀκμάζει καὶ καρποφορεῖ αἰώνιος.

Ἡ θεωρία τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς ἔπρεπε ἴτως, εἴπερ τι ἄλλο, νὰ ἐνασχολῆ τὸν σιλομαθῆ ἄνθρωπον, διαφερόντως δὲ τὸν χριστιανόν. Ἡ σπουδὴ ὁμοῦ αὐτῆ περιωρισμένη εἰς ξηροῦς τινὰς ἔρους καὶ εἰς ἀσυναρτήτους σχολαστικῆς ὀντολογίας ἰδέας, χωρισμένη δὲ μάλιστα ἀπὸ τὴν μελέτην τῆς ὄργανικῆς φύσεως οὕτε καταληπτὴ γίνεται, οὕτε ὠφέλειάν τινὰ προσενεῖ.

Ἄλλὰ τίσημαίνουσιν αἰ τοσοῦτον ἀναφερόμενα παρὰ πάντων τῆς ψυχῆς δυνάμεις; Πῶποτε ὡς αἴλος οὐσία, ἢ ψυχὴ, ἡ διάνοια δὲν δύνανται νὰ διαιρεθῆ, δὲν ὑπάρχει πολυμερῆς· λέγεται δὲ ἀλληγορικῶς ποτὲ μὲν σέψις καὶ κρίσις καὶ φαντασία καὶ συνείδησις· κατὰ τινὰς δὲ περιστάσεις ἄλλας θέλησις καὶ προαίρεσις καὶ ἠθικότης. Οὕτως ἡ ἀκτίς μία καὶ ἐνιαία οὕτα ἀντανακλᾷ διάφορα κατὰ διαφόρους περιπτώσεις χρώματα. Μία δὲ καὶ μόνη ὁμολογεῖται καὶ ἡ νευρικὴ δύναμις· ἀλλὰ ποτὲ μὲν τὴν ὀνομάζομεν αἰσθησιν, διαιρουμένην εἰς κλάδους τινὰς, οἷον τὴν ἀφῆν, τὴν γεῦσιν, τὴν ὄσφρησιν, τὴν ἀκοὴν καὶ τὴν ὄρασιν· ποτὲ δὲ κίνησιν, ὅταν ἐνεργῆ δραστικώτερον. Κατὰ τὸν αὐτὸν τοῦτον λόγον καὶ ἡ ἀπλὴ καὶ μόνη

Κυβέρνησις λαμβάνει διάφορα ὀνόματα κατὰ τὰς χρήσεις, οἷον ἀτυνομία, ὑγειονομῆτον, τελώνιον, δικαστήριον, ἐνίοτε δὲ καὶ βουλὴ καὶ ὑπουργεῖον· τέλος καὶ τὸ ἀργύριον αὐτὸ πολλαπλῶς καλεῖται κατὰ τὴν χρῆσιν, οἷον ναῦλος, καὶ μισθὸς καὶ τίμημα καὶ φόρος, καὶ πρόστιμον κτλ.

Ὁ αἴλος καὶ ἀρνήσις νοῦς δὲν πρέπει ἀκριβῶς νὰ κρινῆται ἐκ τῆς ὕλης· τὰ ἐξωτερικὰ ταύτης φαινόμενα δὲν μαρτυροῦσι πάντοτε τοὺς χαρακτήρας του. Ἐπειδὴ ἀδύνατοι καὶ λειπόμενοι καὶ ὄχρῳ ἄνθρωποι ἐξέχουσι πολλάκις κατὰ τὴν εὐφυίαν· τὸνναντίον δὲ ῥωμαλαῖοι καὶ ἀθλητικοὶ ἄλλοι, ὡς ὁ Ἡρακλῆς, διακρίνονται κατὰ τὴν εὐθήθειαν· ἔθεν κατεδικάσθησαν σχεδὸν ἐκ φύσεως νὰ δουλεύωσιν εἰς τοὺς ἄλλους ὡς ἀνδράποδα, καθὼς ἐκεῖνος, καὶ κατὰ τοῦτο ἔχει δικαίον ὁ Ἀριστοτέλης. (Περὶ Πολιτ.)

Ἐνίοτε μάλιστα αἱ σωματικαὶ στερήσεις καὶ ταλαιπωρία ἐσοφ καταπόνοῦσι καὶ δαμαζοῦσι τὸ εὐπαθὲς ἡμῶν σῶμα, τὸσω ἀναρρίπιζουσι τὴν ἐνέργειαν τῆς ψυχῆς. Διὰ τοῦτο δξῦτης διανοίας καὶ ἀπόφασις σταθερὰ καὶ ἐξαρμα φρονημάτων εἰς τὰς τοιαύτας μάλιστα περιστάσεις φαίνονται· αὐταὶ ἀνέδειξαν τοὺς μεγάλους καὶ περιώνυμους σοφοὺς, τοὺς Νεῦτωνας, καὶ Γαλιλαίους καὶ τοσοῦτους ἄλλους. Καὶ ἐκείνοι μὲν πέτονται ὡς ἀετοὶ εἰς τοῦ αἰθέρος τὰ ὕψη, οἱ δὲ πλοῦσοι καὶ τρυφηλοὶ, καὶ ἀβροδιαῖτοι ὡς στεγανόποδα πτηνὰ σύρονται εἰς τῆς τελματώδους ὕλης τὴν ἐπιφάνειαν.

Ἄλλ' ὁ νοῦς ἔχει ἀνάγκην κατ' ἄλλον τρόπον τῆς ψηλαρητῆς τῶν ὄργάνων εὐεξίας. Ἡ νοσερὰ τοῦτων καταστάσις βλάπτει τὸ ἰδιαίτερον ἐργαλεῖον τῆς διανοίας, ὥστε καταντᾶ νὰ γίνηται ἄχρηστον. Διὰ τοῦτο ὅταν πάσχωσιν ἡ κοιλία, ὁ νοσταῖος μυελὸς, οἱ πνεύμονες, ἡ καρδιά καὶ τλπ. τότε νοσεῖ συμπθητικῶς καὶ ὁ ἐγκέφαλός· ἐπισκοτιζεται ὡς κάτοπτρον, ὅπου δὲν ἀντανακλῶνται πλέον αἱ ἀληθεῖς τῶν πραγμάτων εἰκόνες, ἡ τέλος ὡς πυκνὴ δμίγλη ἐμποδίζει τὰς ἀκτίνας τῆς διανοίας, ἢ τὰς ἀπορροφᾷ, καθὼς ἀπορροφᾷ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου τὰ μελανὰ χρώματα.

Πολλάκις ὁ νοῦς ἔχει καὶ σωματικὰ τινὰ σημεῖα· Διότι καὶ παραλείποντες ὅσα ὁ διαβόητος φρενολόγος Γκαλ παρεῖρησε, σχεδιάσας ὡς γεωγραφικὸν χάρτην τὸν ἐγκέφαλον ὀλόκληρον, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ παραδεχθῶμεν ἄλλο τινα, τὰ ὁποῖα αἰῶνων πείρα ἐπεκύρωσε σχεδὸν ὡς ἀναμφισβήτητα. Εἰς τοιαῦτα ἀποβλέπων βεβαίως ὁ δξυερεκέστατος φυσιογώμων Λαβατιερ, ὑπόστοχει συγνάξις νὰ εἰκονογραφή φυσικῶς, οὕτως εἰπεῖν, τὸν ἄνθρωπον, νὰ μαντεύη τὰ πάθη καὶ τὸν χαρακτήρα του, ἐνίοτε δὲ καὶ αὐτὸ τὸ ἐπάγγελμά του νὰ ὑποπτεύη.

— Ποῖος εἶμαι, τὸν ἠρώτησε, ἐμφανισθεῖς αἰφηνδῶς ἐμπροσθέν του ἄνθρωπός τις διακεκριμένος κατὰ τὴν παιδείαν, ἀλλὰ πάντη ἄγνωστος εἰς αὐτόν;

— Εἶσαι πρέπει νὰ ἦσαι συγγραφεὺς συγγραφεὺς τοῦ πίνακος τῶν Παρισίων. Καὶ πραγματικῶς αὐτός, οὐδιότατος ἦτο ὁ Μερσιέ!